

Karl Marx i els periodismes del vuit-cents

JAUME GUILLAMET LLOVERAS
Societat Catalana de Comunicació

La dimensió periodística de Karl Marx (Trèveris, Prússia 1818 - Londres 1883) és poc i mal coneguda. Quan es diu, amb raó, que el periodisme fou l'única feina retribuïda i regular que tingué al llarg de la seva vida, es podria tenir la impressió que aquesta activitat hagués estat només un *modus vivendi* a l'abast per a un home que visqué sempre en precari. Res més lluny de la veritat. El pensador alemany, el naixement del qual ha fet dos segles, utilitzà el periodisme com a instrument polític i professional, en tres moments, tres circumstàncies i amb tres objectius ben diferents, per bé que no fou una activitat continuada ni sempre retribuïda.

I ho feu en dues llengües, el seu alemany nadiu i l'anglès d'adopció obligada, un cop instal·lat en l'exili definitiu de Londres. La seva obra publicada a la premsa periòdica de mitja dotzena de països —estimada en un miler d'articles—¹ fou més extensa que tota la resta de l'obra publicada en llibres i opuscles. Marx encarna de manera personal les tres grans tradicions que caracteritzen el desplegament del periodisme al llarg del segle XIX: el periodisme polític, el periodisme ideològic i de propaganda i el periodisme d'informació.

Aquestes tres modalitats del periodisme del vuit-cents es despleguen de manera desigual als principals països del continent i dels Estats Units, que n'eren una continuació política i cultural, segons el grau d'implantació o de retard del règim liberal. No és el més avançat el cas de l'Alemanya actual, tot i ser el lloc on l'aparició de la premsa havia tingut una intensitat més gran en el segle XVII, amb la pu-

1. Karl MARX i Friederich ENGELS, *Sobre premsa, periodismo y comunicació*, introducció, compilació, versió castellana i notes de Vicente Romano, Madrid, Taurus, 1987, p. 9.

blicació de nombroses gasetes oficials setmanals i diàries, gràcies al fraccionament institucional intern dels antics regne de Prússia i l'imperi d'Àustria.

El retard notable del règim liberal, lligat a la unitat alemanya de 1871, contrasta vivament amb la tradició evolucionista britànica des de la revolució anglesa del segle XVII i amb la vivacitat conflictiva dels resultats de la Revolució Francesa de la fi del segle XVIII, fins i tot amb l'establiment accidentat del règim liberal a l'Espanya del segle XIX.

La *Gaseta Renana* de Colònia (*Rheinische Zeitung*, 1842-1843), a les pàgines del qual comença a destacar com a periodista el jove doctor en filosofia Karl Marx, de vint-i-quatre anys, és un dels principals diaris liberals que lluita contra el poder absolut de Frederic Guillem IV, el rei de Prússia que, des de 1815, incorpora Renània als seus dominis, dins d'una gran Confederació Germànica de trenta-nou estats.

Aquest diari colonès podria ser un equivalent, en més d'un aspecte, del diari barceloní *El Vapor* (1833-1837) i el seu continuador *El Constitucional* (1837-1842), en què destaquen periodistes progressistes com Pere Felip Monlau i Pere Mata.² Tots dos diaris havien estat inspirats des del poder per promoure una liberalització controlada i havien anat força més enllà, fins al punt de ser prohibits.

Després de 1843, Marx viu sempre a l'exili. Primer a París i Brusselles i, més tard, a Londres, llevat dels nou mesos que torna a Colònia a promoure, per si mateix, la *Nova Gaseta Renana* (*Neue Rheinische Zeitung*, 1848-1849) en ocasió de l'onada revolucionària europea de 1848, el mateix any que publica el *Manifest del Partit Comunista*. No hi ha encara parlaments ni a Berlín, ni a Colònia ni a Frankfurt quan, el 1848, s'edita el primer número d'aquesta publicació. Tampoc no hi ha diaris equivalents als que en règim de llibertat de premsa es publiquen a Londres i París, i, fins i tot, a Madrid i Barcelona, els quals van donant pas als nous gèneres informatius.

En aquests anys vuitanta, el britànic *The Times* ha fet mig segle i el francès *La Presse* ha introduït la publicitat com a forma de finançament que abarateix a la meitat el preu de la subscripció. A Nova York ja es publiquen els primers diaris populars. De fet, el mateix any 1842 de la *Gaseta Renana* surt *The New York Daily Tribune* que, deu anys més tard, ofereix a Marx l'oportunitat de treballar com a periodista professional i ser-ne, per algun temps, un dels seus col·laboradors més valorats i ben pagats.

2. Jaume GUILLAMET, *L'arrencada del periodisme liberal: Política, mercat i llengua a la premsa catalana, 1833-1874*, Vic i Barcelona, Eumo, 2010, p. 117-152.

PERIODISME POLÍTIC LIBERAL

En aquesta etapa, el jove Marx que s'incorpora a la *Gasete Renana*³ és un membre dels joves hegelians, barreja d'erudit, activista i del que avui en diríem escriptor *freelance*, que ha escrit un primer article per als *Annals Alemanys* (*Deutsche Jahrbücher*) editat pel seu tutor universitari, Bruno Bauer.

La *Gasete Renana* és un diari liberal finançat per membres destacats de la nova burgesia protestant de Colònia, que rep el suport inicial del governador prussià davant del monopoli de la conservadora i catòlica *Gasete de Colònia*, la difusió de la qual, de 8.500 exemplars, mai no arriba a igualar.

Com a novetat per l'època, el nou diari és editat per una societat per accions, promogut per un jurista, un banquer i el llibreter i impressor que es fa càrrec de publicar-lo. L'impuls ideològic és del jurista Robert Jung, un jove hegelianista interessat en el socialisme i el comunisme dels francesos Claude Henri Saint-Simon i Charles Fourier, com ho és també Moses Hess, fill d'un jueu comerciant de sucre. Tots ells són partidaris d'establir una monarquia constitucional, com a la Gran Bretanya, França o Espanya, però el diari no dura més de quinze mesos, de gener de 1842 a març de 1843, amb una vida accidentada pels canvis successius de directors.

Marx, que ja hi havia publicat dos llargs articles en els mesos anteriors, n'és, des d'octubre, el tercer director. Hi continua figurant el nom d'Adolf Rutenberg, cunyat del seu mestre Bauer, després que hi hagi hagut de renunciar arran d'un conflicte per haver filtrat el text d'una llei del divorci i no hagi volgut revelar-ne la font. Les autoritats identifiquen aviat el paper de Marx com a director intel·lectual, mentre que Rutenberg fa tasques de redacció, traducció del francès i corrector de textos.

Des de maig de 1842, tot just amb cinc mesos de publicació, ja hi ha una discussió entre el ministre de l'Interior prussià —que vol tancar el diari, a causa de la propagació d'idees liberals franceses i de les idees antireligioses dels joves hegelians— i altres autoritats i els mateixos censors, que volen evitar una mala imatge i esperen que hagi de tancar per pèrdues. L'arribada de Marx comporta un augment de la subscripció de la *Gasete Renana*, que passa de 264 exemplars inicials a 1.027 al cap de nou mesos, fins a arribar als 3.000 exemplars, superant així el límit dels 2.500 exemplars necessaris per assegurar la rendibilitat de la publicació.

Tot i que Marx no signa els articles, com és costum a l'època, el biògraf Sperber n'identifica i en destaca el seu to diferent i personal, l'estil «irat, sarcàstic i

3. Per a l'anàlisi de l'activitat periodística de Marx, seguim l'obra dels biògrafs més recents: Jonathan SPERBER, *Karl Marx: Una vida decimonònica*, Barcelona, Galaxia Gutenberg, 2013, p. 86-117, 119-157, 214-233 i 283-297; Gareth STEDMAN JONES, *Karl Marx: Ilusión y grandeza*, Madrid, Taurus, 2018, p. 310-320 i 381-384. Les citacions directes d'aquestes i altres obres han estat traduïdes al català per l'autor.

polèmic», les «analogies malicioses i divertides» i una visió pràctica, «gens idealista i quasi cínica de la política». Prenent distància dels joves hegelians, amb un to malgrat tot moderat, mira de no ferir «la majoria d'homes pràctics i lliurepensadors que havien emprès la tasca difícil de lluitar pas a pas per la llibertat dins dels límits constitucionals». S'acosta, així, als interessos dels sectors econòmics i municipals i defensa el lliure comerç. Sperber fa notar com, sovint, uns censors poc cultes se senten ridiculitzats i humiliats per la dificultat d'interpretar els textos escrits per Marx.

D'altra banda, el biògraf Stedman considera equívoc de parlar d'aquests textos com d'articles periodístics, ja que són molt llargs i, a vegades, continuen en dues o tres edicions del diari. També és propi de l'època, arreu. «És possible entendre millor els articles de Marx com a exercicis successius de filosofia aplicada», anota. No és, per tant, un diari de fàcil lectura per a un públic ampli, fet que potser explica també la seva subscripció limitada davant la més elevada de la catòlica *Gasetta de Colònia*.

Segons el principal historiador del periodisme europeu anterior a la Segona Guerra Mundial, Georges Weill, Marx va ser reconegut de seguida «com un dels millors periodistes de Prússia» i amb la seva habilitat «aconseguia dir-ho tot sense formes violentes».⁴

En un clima de tensió creixent —incloses les pressions del tsar de Rússia per un article sobre una aliança amb el seu cunyat Frederic Guillem IV de Prússia— el governador decreta el 21 de gener de 1843 que el diari ha de plegar en començar l'abril. Malgrat la recollida de mil firmes de suport i la petició directa feta al rei per l'Assemblea General d'Accionistes, el diari deixa de publicar-se, després d'haver apujat la subscripció fins a 3.400 exemplars gràcies a una onada de simpatia. Pels mateixos dies, hi ha la suspensió d'altres periòdics afins als joves hegelians a Berlín i a Leipzig.

Cinc anys més tard, Marx torna a Colònia per fundar la *Nova Gasetta Renana*, després d'un exili passat sobretot a París, durant el qual perfila el seu ideari revolucionari, concretat en el *Manifest del Partit Comunista*, publicat el febrer de 1848 a Brusselles, com a programa de la Lliga dels Comunistes, constituïda l'any abans a Londres. Durant aquest temps ha assajat sense gaire èxit la publicació de periòdics d'ideologia i de propaganda comunista, però la nova versió del diari continua donant prioritat a la revolució liberal democràtica, deixant per a una ocasió posterior l'empresa de la revolució socialista proletària.

Aquest cop sí que el diari és una empresa personal de Marx, que el dirigeix de forma dictatorial, segons Stedman, però el suport econòmic que ha continuat re-

4. Georges WEILL, *El Periódico: Orígenes, evolución y función de la prensa periódica*, Mèxic, Uteha, 1994, p. 133-134. La versió original francesa: *Le Journal*, París, Albia Michel, 1938.

bent a l'exili dels burgesos liberals ara no és suficient per assegurar-ne la vida. «La dictadura de Marx era una cosa natural, que ningú discutia i que tots acceptàvem de bon grat», recordarà quaranta anys més tard Friedrich Engels. «Gràcies sobretot a la seva clara visió i a la seva ferma actitud, la *Nova Gasetta Renana* es convertí en el periòdic alemany més famós en els anys de la revolució».⁵ Tot i que ell hi aporta un avançament de l'herència paterna i que fa viatges de recollida de fons per altres ciutats, la *Nova Gasetta Renana* té una existència plena de dificultats financeres.

Després del derrocament de la monarquia i la proclamació de la república a París, el febrer de 1848, Marx és expulsat de Bèlgica. Per bé que podria haver tornat a la capital francesa, on ara manen els seus amics, l'extensió del moviment a Berlín, Viena i també Colònia, amb el decret de la llibertat de premsa que tant havia reclamat cinc anys enrere, l'anima a provar d'editar de nou el diari. La *Nova Gasetta Renana* comença a publicar-se a primers de juny, com a òrgan de l'acció política de Marx a través dels clubs de demòcrates de la ciutat.

Ara n'és director (editor en cap), amb un contracte per tres anys i un salari de 1.500 tàlers a l'any, el seu millor sou, a més d'un accionista important. Segons un cap de policia, «es permet tota classe i tota mena de difamacions de la nostra constitució, del nostre rei i dels nostres més alts funcionaris de l'Estat, i el seu periòdic cada cop és més llegit», diu Sperber. Inspirat en la Revolució Francesa, però, el seu públic no és popular com el d'altres diaris, sinó culte. El seu estil no és accessible sinó per a la burgesia propietària i instruïda. Tampoc no és un diari de temes locals, com cinc anys abans, sinó que mostra vocació d'influència nacional amb els corresponents i els subscriptors. El resultat és una subscripció de 5.000 exemplars davant dels 17.000 de l'antic rival, la *Gasetta de Colònia*. Marx no deixa de ser, encara, diu Sperber, un polític només conegut a la província i un líder revolucionari de segona fila.

El diari dura gairebé un any, amb una suspensió de dotze dies a causa d'una breu insurrecció de finals de setembre. Després de la victòria demòcrata a les eleccions al parlament de Frankfurt, el diari canvia de rumb i dona suport als treballadors revolucionaris. Al desembre, Marx és jutjat per rebellia i resistència a l'autoritat i es llueix en la seva defensa basada en l'ordre legal durant la vista del jurat, que l'absol, com passa en la majoria de casos.

Tot i les seves males relacions amb l'Associació de Treballadors d'Andreas Gottschalk —editora del *Diari de l'Arbeiter-Verein* a Colònia (*Zeitung des Arbeiter-Vereines zu Köln*), des d'on es critica el subtítol del diari de Marx, «El òrgan de la democràcia», com un «gest formal de supressió del proletariat, una traïció al

5. Friedrich ENGELS, «Marx i la *Nova Gasetta Renana*», *Socialdemokrat* (Zuric) (13 març 1884); Karl MARX i Friedrich ENGELS, *Sobre premsa, periodismo y comunicació*, 1987, p. 317-325.

poble», segons Sperber—, la *Nova Gasetta Renana* és acusada de donar suport a les insurreccions i el seu director és expulsat de Prússia, per no haver tramitat la renovació de la ciutadania en tornar de l'exili.

El darrer número, el 19 de maig de 1849, és una excepcionalitat hemerogràfica, tot imprès en vermell i amb un clam a favor de l'emancipació de la classe obrera i el pronòstic d'un esclat de terrorisme revolucionari contra el tsar de Rússia, que efectivament es produeix anys més tard.

L'anonimat del periodisme, de manera que els articles no són signats pels seus autors, és una norma de l'època que, per Marx, forma part de l'essència de la premsa periòdica, d'acord amb les idees sobre el periodisme que al llarg de la seva vida anà formulant en diversos articles, dels quals hi ha una selecció traduïda al castellà.⁶ L'anonimat «converteix un periòdic, de reunió de moltes opinions individuals, en òrgan d'un esperit». Fins i tot fa que se senti més natural i lliure no solament el que parla sinó també el públic, «en no veure l'home que parla, sinó la cosa de què parla, en convertir la personalitat espiritual en mesura exclusiva del seu judici, sense ser molestat per la persona empírica».⁷ Aquest periodista anònim ha de ser un investigador que informa dels fets i els estats de les coses, els analitza i els converteix en conceptes, conclusions i propostes, alhora que els transforma en sentiments i emocions que motiven el lector a actuar.

Durant aquests anys, Marx ha defensat una concepció del periodisme pròpia de la democràcia liberal, basada en la llibertat de premsa —a la qual afegeix l'adjectiu de *burguesa* en el *Manifest del Partit Comunista*— com un dels drets de l'home i del ciutadà establerts per la Revolució Francesa. En un llarg article publicat la primavera de 1842 a la *Gasetta Renana*, abans d'incorporar-s'hi com a redactor, fa aquesta definició: «La premsa lliure és l'ull sempre obert de l'esperit del poble, l'encarnació de la confiança d'un poble en si mateix, el llaç parlant que connecta l'individu amb l'Estat i el món, la cultura feta corpòria, que transforma les lluites materials i idealitza la seva ruda forma material».⁸

Com fa notar el més recent dels seus biògrafs, Gareth Stedman Jones, Marx creu des del principi que la funció del periodisme polític és guiar els subscriptors, no pas deixar-se guiar per ells. Només gràcies a la llibertat de premsa, el periodisme pot participar en la transformació de la societat elevant el nivell cultural i de consciència de la població i contribuint a la formació de l'opinió pública.

6. Karl MARX i Friedrich ENGELS, *Sobre premsa, periodismo y comunicación*, 1987.

7. Karl MARX, «Justificación del corresponsal de Mosela», *Gaceta Renana* (15 desembre 1843); Karl MARX i Friedrich ENGELS, *Sobre premsa, periodismo y comunicación*, 1987, p. 168-170.

8. Karl MARX, «Justificación del corresponsal de Mosela», *Gaceta Renana* (15 desembre 1843); Karl MARX i Friedrich ENGELS, *Sobre premsa, periodismo y comunicación*, 1987, p. 168-170.

PERIODISME REVOLUCIONARI COMUNISTA

En els anys del seu primer exili, Marx, de manera simultània al periodisme ideològic i de propaganda en què comença a perfilar la seva proposta doctrinal, anirà concretant les seves idees sobre el periodisme com un instrument per a la formació de la consciència revolucionària de la classe treballadora. A partir de la redacció amb Engels de *La ideologia alemanya* (1847, no publicada fins 1932) ja parlen del periodisme com a instrument de la lluita de classes. La seva relació amb les organitzacions obreres i comunistes el porta a defensar la necessitat d'una premsa pròpia, ja sigui a París o a Brussel·les, però sempre pensant en la seva distribució a Alemanya.

La llibertat política i de premsa existent a França sota l'anomenada *monarquia de juliol de 1830* podria augurar bones perspectives entre els seixanta mil alemanys que formen la colònia estrangera més nombrosa, entre la qual hi ha grups importants de la classe obrera exiliada amb la qual entra en contacte. Les noves aventures periodístiques, però, són de curta durada, a causa de la persecució exercida pel braç llarg del Govern prussià més enllà de la frontera i malgrat el suport econòmic que continua rebent dels seus amics de Colònia.

Els *Annals franco-alemanys* (*Deutsche-französische Jahrbücher*), dels quals és coeditor amb Arnold Ruge —que havia vist prohibits uns anteriors *Annals alemanys* (*Deutsche Jahrbücher*, 1841-1843) a Leipzig—, li haurien hagut de proporcionar un bon sou anual, a més del pagament dels articles. La fórmula de la societat anònima que tan bé havia funcionat a Colònia no acaba de trobar inversors i se'n publica un únic número doble el mes de febrer de 1844, imprès i distribuït des de la ciutat suïssa de Zuric, els exemplars del qual, enviats a Alemanya, són confiscats per la policia.

En aquest número doble i únic, Marx hi publica dos articles. Una «Introducció a la crítica de la filosofia de l'Estat de Hegel» marca l'inici de la seva teoria sobre els canvis polítics i socials. L'altre és «Sobre la qüestió jueva», una ressenya del llibre publicat per Bruno Bauer, en què hi ha la seva primera expressió pública d'idees comunistes. El mateix any 1844 col·labora durant alguns mesos a *Endavant!* (*Vorwärts!*), revista quinzenal també en alemany sota la influència d'una societat secreta d'esquerres, en la qual coneix Friedrich Engels, tot i que aquest ja havia col·laborat a la *Gasetta Renana*. En un article sobre la revolta de teixidors de Silèsia, Marx planteja el paper del proletariat com a agent de canvi. Entre els projectes d'aquests anys hi ha un llibre no escrit sobre «Una crítica de la política i l'economia», que arriba a contractar amb un editor de Darmstadt.

Expulsat de França, a primers de 1845, a instàncies del Govern de Prússia, juntament amb els editors dels dos periòdics citats, Marx s'instal·la a Brussel·les, capital de Bèlgica, la nova monarquia constitucional separada d'Holanda el 1830. La

publicació, dos anys més tard, de la *Gasete Alemanya de Brusel·les* (*Deutsche Bruseler Zeitung*), amb Adalbert von Bornstedt, un dels impressors d'Endavant!, és el resultat d'una intensa activitat política i d'estudi, amb una estada inclosa a Manchester i Londres amb Engels, que inclou la fundació de la Lliga dels Comunistes. La creació del Comitè de Correspondència Comunista entre treballadors alemanys és el primer pas per a la fundació de periòdics comunistes, el primer dels quals és l'esmentada *Gasete Alemanya de Brusel·les*.

Després de la segona experiència del diari de Colònia, l'exili a Londres, des d'agost de 1849, sembla oferir noves possibilitats en l'estabilitat d'una tradició política i periodística liberal, que li permet actuar més lliurement, per bé que el seu pensament continua lligat a Alemanya. El primer propòsit periodístic és continuar la publicació, encara que no diària, de la *Nova Gasete Renana*, ara com a *Revista d'Economia Política*, amb alguns i insuficients inversors, de manera que només se'n publiquen tres números mensuals de maig a desembre de 1850, i un quart durant 1851.

El clima de por estès per Alemanya després del fracàs dels moviments democràtics pot explicar la fallida d'aquesta revista, més teòrica que el diari, els comptats exemplars de la qual s'han d'imprimir i distribuir amb dificultats des d'Ham-burg. Altrament, Marx s'esforça amb els pocs recursos patrimonials al seu abast per liquidar els deutes pendents del diari amb la finalitat de protegir la documentació i els noms dels inversors de possibles persecucions governatives.

L'oportunitat d'exercir el periodisme professional com a corresponçal a Europa dels més avançats dels diaris de Nova York obre un parèntesi en la seva col·laboració amb periòdics obrers i comunistes que es reprendrà, sobretot, després de la constitució de l'Associació Internacional de Treballadors o I Internacional, el 1864, tot i que mai no hi deixa de tenir relació.⁹ Així ocupa la direcció d'*El Poble* (*Das Volk*), setmanari d'esquerres amb el suport de l'Associació Educativa de Treballadors de maig a agost de 1859, i escriu articles per a periòdics anglesos d'oposició i d'esquerres, així com per a un periòdic sud-africà en holandès.

PERIODISME PROFESSIONAL

La seva entrada en el periodisme informatiu professional és conseqüència de la coneixença feta a Colònia amb l'enviat del gran diari estatunidenc *The New York Daily Tribune* —al qual ens referim en endavant com *New York Tribune* o *Tribune*— per informar dels moviments revolucionaris de 1848. Es tracta de

9. Hi ha una llista d'un centenar llarg de periòdics de diversos països, inclòs Espanya, que d'una manera o altra tenen relació en vida de Marx amb la divulgació de la seva obra. Karl MARX i Friedrich ENGELS, *Sobre premsa, periodismo y comunicaci3n*, 1987, p. 25-38.

Charles Anderson Dana, un any més jove que Marx, que acaba de fer els trenta anys, que havia estat membre d'un «falansteri fourierista» als Estats Units i que queda impressionat i fascinat per la personalitat i les qualitats periodístiques del col·lega alemany.

El *Tribune* ha estat el tercer a aparèixer dels primers grans diaris informatius dels Estats Units, adreçats a un públic popular gràcies a preus més assequibles que els vigents a Europa i un estil de notícies directe i popular. El primer fou el *New York Sun* (1833), de Benjamin Day, que, d'acord amb el subtítol, volia brillar per a tothom; el segon fou el *New York Herald* (1835), de James Gordon Bennet, que accentuà la vibració popular dels reportatges, i el tercer fou el *Tribune* (1842), d'Horace Greely, també coneguts el diari i l'editor com a «The Great Moral Organ» i «Uncle Horace».¹⁰ És el diari socialment més avançat dels tres, un reformista sensible al socialisme fourierista que combat l'esclavisme, l'alcoholisme, el tabaquisme, promou el vegetarianisme i els drets de les dones i arriba als 200.000 exemplars gràcies a la seva extensa cobertura dels moviments revolucionaris europeus.

Marx, després d'atendre l'encàrrec que li fa Dana d'una sèrie d'articles sobre les revolucions a l'Europa Central i la contrarevolució a Alemanya, el 1851, que en realitat escriu Engels, es fa càrrec l'any següent de la corresponsalia del *Tribune* a Europa, que mantindrà durant deu anys. Paral·lelament, escriu també, en diferents moments, articles d'anàlisi de la situació política i econòmica per a sis diaris més del Regne Unit, Estats Units, Prússia, Àustria i Sud-àfrica. Tots són diaris independents d'empresa que li donen llibertat d'anàlisi.

La col·laboració més intensa com a corresponsal la té durant els nou mesos de 1855 que escriu per a la *Nova Gasetta de l'Òder* (*Neue Oder Zeitung*) de Breslau (Baixa Silèsia) —fins a la seva suspensió pel Govern de Prússia—, en què publica dos-cents articles. És important una altra corresponsalia en alemany per al diari liberal vienès *La Premsa* (*Die Presse*), antecessor de l'actual diari del mateix nom. Un tret singular són els dotze articles publicats a *The Free Press*, un diari editat per David Urquhart, amb qui Marx col·labora en una estranya campanya contra Lord Palmerston, dues vegades primer ministre, en què l'acusaven d'espionatge a favor del tsar de Rússia. Un episodi que Sperber considera com «el major compromís polític de Marx en una època en la qual en general evitava aquesta mena d'activitats».

Aquests són els anys en què Karl Marx mostra més la seva capacitat com a periodista professional. Com a corresponsal i analista internacional, prepara de manera meticulosa els articles amb la lectura dels principals diaris anglesos —*The Times*; el liberal *The Examiner*; l'òrgan del conservador Benjamin Disraeli, *The Press*, i el cartista *The People's Paper*, a més del setmanari *The Economist* i la revista mèdica

10. Jaume GUILLAMET, *Història del periodisme: Notícies, periodistes i mitjans de comunicació*, Barcelona, Aldea Global, 2003, p. 73-79.

Lancet—, però també francesos, alemanys i una selecció de premsa italiana i espanyola.

A partir de 1853, publica dos articles setmanals que ja escriu directament en anglès —amb una prosa teutònica sembla que inconfusible—, a diferència dels primers, que necessitaven la traducció des de l'alemany per Engels. No sempre anaven signats i des de 1855 anaren sempre sense firma, de manera que Dana els posava a la pàgina editorial del diari —almenys un terç hi varen figurar—, a més d'editar-los d'acord amb la línia informativa. La col·laboració d'Engels ha estat estimada en una quarta part dels 487 articles publicats en deu anys,¹¹ a més d'articles propis sobre temes militars. Els articles eren enviats per correu en vaixell de vapor, molt abans que el cable submarí del telègraf no escurés la comunicació transatlàntica l'any 1866, de manera que solien passar dues setmanes entre la data de redacció de l'article i la de la seva publicació.

L'èxit de la corresponsalia, que dura deu anys fins que la guerra de secessió americana fa decaure l'interès per la crònica europea i Dana abandona el *Tribune*, proporciona una certa època de benestar a Marx. Per algun temps, passa de ser un pobre exiliat polític a un pare de família de classe mitjana i amb una vida estable. El 1856 té un contracte de 200 lliures l'any, ingressos propis de la classe mitjana alta, equivalent al que cobrava el seu pare com a advocat a Trèveris, un quart de segle abans, en el context d'un nivell de vida més alt.

Aquests ingressos es redueixen a causa de la crisi econòmica de 1857 als Estats Units, i Dana li completa parcialment amb col·laboracions per a un projecte d'enciclopèdia, feina que Marx troba més mecànica i avorrida. En els primers anys d'alegria pels diners guanyats, Marx havia escrit a Engels: «Si tu i jo haguéssim muntat en el moment adequat aquest negoci de corresponsals a Londres, tu no estaries a Manchester, turmentat per les feines comptables, i jo no viuria turmentat pels deutes», explica Sperber. Aquesta, però, va tornar a ser la seva realitat de 1861.

Es veu en els seus articles l'estudi que fa dels anomenats *llibres blaus*, que contenen els informes de les comissions d'investigació parlamentàries, així com dels Hansard, que contenen les transcripcions dels debats del Parlament britànic. A vegades, deixa testimoni personal de l'assistència a sessions de la Cambra dels Comuns i a manifestacions celebrades a Hyde Park, sempre en anàlisis extenses dels temes d'actualitat, intercalades de diatribes iròniques i satíriques.

S'ocupa de temes d'actualitat com la guerra de Crimea (1854-1856), els conflictes de l'imperi britànic a l'Àsia, els problemes de l'Índia i les causes i conseqüències de la recessió mundial de 1857. També d'un cas com el de Lady Bulwer-Lytton, víctima d'un fals diagnòstic de bogeria pel que va ser tancada en un manicomi. En

11. Aquestes dades les dona Sperber. Steadman parla, en canvi, de 350 articles seus, 125 d'Engels i 12 junts.

uns articles de l'estiu de 1857,¹² per exemple, tracta de la primera guerra de la independència de l'Índia i sobre l'ús de la tortura per part de les autoritats.

En el primer cas, mostra simpatia pels rebels del motí dels sipais contra la jurisdicció de la Companyia de les Índies Orientals, amb una anàlisi freda i objectiva de les informacions disponibles, en la qual no estalvia detalls de crueltat, que exposa sense valoracions, dins d'una visió global dels primers mesos de guerra, en una situació negativa per als britànics. En el segon, critica la pràctica de la tortura a l'Índia a partir de documents dels debats parlamentaris a propòsit del problema del pagament de tributs, que havia generat indefensió de les víctimes davant d'un sistema de reclamació sense garanties, bé que n'atribueix la culpabilitat a funcionaris indis menors, no pas directament als britànics. Un any més tard, en un article sobre la lluita britànica contra el tràfic d'esclaus, que encara mantenen els Estats Units, França i Espanya, trobem una expressió crítica per via de la ironia sobre els «caps hereditàriament savis de la Cambra dels Lords».¹³

Hi ha també dues sèries d'onze i nou articles dedicats als fets de l'anomenada per ell *revolució espanyola de l'estiu de 1854*, a l'inici del bienni progressista. Un recull incomplet d'aquests articles publicats el 1929,¹⁴ en traducció al castellà d'Andreu Nin, fou ampliat, traduït de nou i presentat, el 1960, per Manuel Sacristán.¹⁵ Aquest posa en relleu diversos errors en les dades històriques, però apunta el valor de la flexibilitat metodològica que aplica a l'estudi històric del moviment liberal espanyol. És un dels períodes, remarca Sacristán, de la seva màxima dedicació a l'estudi i que treballa en els primers textos d'*El capital* com és la «Crítica de l'economia política».

Aquests articles espanyols, així com dos més publicats el 1856 en el final del bienni, són molt il·lustratius de com Marx contrasta les notícies militars oficials amb les versions que publiquen els diaris francesos, belgues i anglesos. No hi falten articles d'opinió, com una extensa i punyent biografia crítica del general Espartero,¹⁶ que apareix a la pàgina editorial del *Tribune* en els primers dies del bienni.

En una carta de 1860, ja citada, l'editor Dana fa un reconeixement del valor de la col·laboració continuada de Marx amb el diari de Nova York. Esmenta com a única falla possible del seu corresponsal a Londres la demostració d'«una certa

12. «Revuelta en la India» i «Sobre las torturas en la India», *New York Tribune* (15 i 17 setembre 1857), a Jonathan SPERBER, *Karl Marx: Una vida decimonónica*, 2013, p. 335-344 i 345-352.

13. «El Gobierno británico y la trata de esclavos» (18 juny 1858), a Jonathan SPERBER, *Karl Marx: Una vida decimonónica*, 2013, p. 353-359.

14. Carlos MARX, *La Revolución Española (1808-1814, 1820-1823, 1840-1843)*, Madrid, Jenaro Aquiles, 1929, p. 5-17.

15. Karl MARX i Friedrich ENGELS, *Revolución en España*, pròleg, introducció i traducció de Manuel Sacristán, Barcelona, Ariel, 1960.

16. «Espartero», *The New York Daily Tribune* (19 agost 1854), a Karl MARX i Friedrich ENGELS, *Revolución en España*, 1960, p. 35-42.

sensibilitat i un to massa alemanys per a una publicació estatunidenca». «En els temes referits al tsarisme i al bonapartisme m'ha semblat, de vegades, que hi havia de part teva un interès excessiu i un excés d'ansietat per l'assumpte de la unitat i independència d'Alemanya», afegeix Dana en la carta citada per Stedman.

CODA FINAL

Karl Marx representa en si mateix les tres variants principals del periodisme ascendent del segle XIX. Vocacionalment, encarna tant el periodisme polític liberal que tanta importància té per a l'abatiment de l'absolutisme en les primeres dècades, com el periodisme revolucionari que promou la propagació de la ideologia comunista i l'organització política dels treballadors per a la lluita contra el capitalisme durant la segona meitat del segle. Altrament, la seva col·laboració professional posterior amb un dels principals òrgans de la premsa capitalista il·lustra l'autonomia que pren el gran periodisme informatiu, en el qual pot desplegar una anàlisi de la política i l'economia mundial amb plena satisfacció dels editors sense entrar en contradicció amb les conviccions pròpies.

Jaume Guillaumet durant la seva intervenció.